

Vis anstendighet, Tiden Norsk Forlag!

Av Gunnar Sønsteby

Det er nå gått noen uker siden Egil Ulateigs bok «Med rett til å drepe» kom ut på Tiden Norsk Forlag. I denne perioden har det strømmet inn meldinger fra hele landet: sterke protester fra sterke personer, forvilte meldinger fra forvilte mennesker, opprørte stemmer fra en opprørt generasjon. Mediene har bragt dokumentasjon om en bok så full av feil, uetterretteligheter og grove og usanne beskyldninger og påstander om navngitte og ikke navngitte personer at det umulig kan ha unngått forlagets oppmerksomhet.

I håp om at Tiden Norsk Forlag skulle skjønne alvoret i disse reaksjonene, har vi ventet med dette innlegget og bare gått ut offentlig med en alminnelig orientering om det tyske angiver- og agentapparatet og hva dette betydde av lidelser og tilbakeslag for den norske frigjøringskampen. Men forlaget har ikke skjont alvoret. Tvert imot har redaksjonssjef Per Bangsund gjort vondt verre ved å gå inn i et totalt forsvar for boken med en begrunnelse og med formuleringer som vekker oppsikt langt ut over veteranenes rekke. Han later til å tro at dette dreier seg om «noen feil og enkelte misforståelser», og opererer med begreper som «den oppleste sannhet om krigen».

Ytringsfrihet

La oss komme med en viktig presisjon før vi går videre. Når dette innlegget fra en samlet veteranbevegelse munner ut i et krav til Tiden Norsk Forlag, skyldes ikke dette at forlaget har stillet sitt apparat til rådighet for Egil Ulateigs *meninger* og *oppfatninger*. En så banal tilnærming til hva dette gjelder, får i tilfelle stå for Bangsunds regning.

Vi skal tåle en bok som håner vår kamp for demokratiet, vår kamp mot nazismen, som forkludrer og stiller alle begreper på hodet, som fornektet vår rett til å gjøre motstand mot tyranniet, som fornektet den norske regjering og det norske folks rett til å delta i kampen mot et nazistisk verdensherredømme og Norges faktiske deltagelse på alliert side, en bok som relativiserer

alle våre demokratiske verdier. Vi må også, i ytringsfrihetens navn, tåle en bok som sjikanerer kong Haakon, som trakasserer Milorg-leder Jens Chr. Hauge i hvert eneste kapittel, som trækker på våre kamerater og våre allierte, som bagatelliserer okkupasjonens brutalitet, som bruker herostratisk berømte angivere og Gestapos torturfremkalte forklaringer som kilder og sannhetsvitner, for å nevne noen av de fremtredende trekk ved Ulateigs bok. Vi må tåle at han kaller den illegale presse for «den morderiske presse». Ytringsfrihet var en av de verdier vi sloss for å få tilbake i årene 1940–1945.

Kildekritikk

Videre kan og må vi tåle at enkelte anmeldere synes å mene at det å ta opp et tema i seg selv er så fortjenstfullt at de mister av syne alt de måtte ha lært om kildekritikk og faglig integritet. Det som gjør vondt, er at et av våre tidligere respekterte forlag, i tillegg til ikke å ha den ekspertise som skulle til for å vurdere kvalitet og sannhetsgehalt, heller ikke var i stand til å skille mellom ytringsfrihet og infamiteter, og at de til slutt heller ikke hadde anstendighet til å avvise et manus basert på trakassering av alle de verdier som har spilt en hovedrolle for en hel generasjon.

Men alt dette skal vi selvsagt kunne leve med og bare registrere som en forhåpentlig forbigående trend i tiden. Vi tror på vår ungdom og dens evne til å skjelne mellom på den ene side faktiske avsløringer av kritikkverdige forhold og på den annen side direkte slag under beltestedet. Og vi vet at til syvende og sist, når dette en gang skal evalueres, da er det forfatter, konsulent og forlag som står igjen med skammen.

Personvern

Så langt det som måtte gå på selve ytringsfriheten. Et annet aspekt er personvern. Ingen har lagt skjul på at farlige angivere og folk som på en eller annen måte ble en prekær trussel mot

Kong Haakon VII – her på Rådhusplassen 7. juni 1945 – bli sjikanert i Egil Ulateigs bok, mener artikkelforfatterne.

motstandsbevegelsens virksomhet, sto i fare for å bli likvidert. Norge var i krig, vi var okkupert. Et lite antall ble likvidert, og dette ansvaret har motstandsbevegelsen båret som en nødvendig del av den belastning det er å delta i en kamp på liv og død. Lederen for tungtvannssabotasjen, Joachim Rønneberg, var den siste som i NRK insiktsfullt og tankevekkende fortalte om dette dilemmaet da man sto midt i historiens malstrøm. Fenomenet er aldri blitt lagt skjul på, hverken av oss eller av landets faghistorikere. Navn på dem som måtte utføre en slik oppgave, har derimot bare i ytterst sjeldne tilfeller vært kjent, også de likviderte er stort sett bare i åpenbare til-

feller blitt omtalt med navn. Men heller ikke personvernet har forfatter og forlag brydd seg om. På ny har familier på begge sider i denne kampen måttet lide. Men heller ikke på dette feltet kan vi som veteraner gjøre noe fra eller til når det opereres uten etiske holdninger.

Det uakseptable

Men så er det også slutt på de forhold som vi må tåle.

Vi er ikke villige til å godta at navngitte eller ikke-navngitte kamerater blir hengt ut som angivere likvidert av hjemmefronten. Det gjelder ikke bare Einar Hærland og Finn Arnheim, det gjelder også andre, f.eks. Sverre Osnes.

Vi er ikke villige til å godta at grenselos Knut Mathisen, som kom opp i en trefning på liv og død, omtales som «morder» som like etter ble «fakket og dømt til døden».

Vi er ikke villige til å godta at det ved konkrete aksjoner opereres med likviderte personer når slikt vitterlig ikke skjedde. Reidar Kvaal var leder for operasjon Lapwing, og ingen person ble likvidert i forbindelse med sabotasjeaksjonen 29.12.44.

Vi er ikke villige til å godta at Karsten Løvestad likviderte Arne Hvam når han faktisk kom i kamp for å hindre arrestasjon av seg selv og de dødene han hadde med seg for transport til Sverige.

Vi er ikke villige til å godta at Anders Ekanger likviderte to brødre når den gjennomdokumenterte sannheten er at det var en kamp for livet mot to statspolitibetjenter der han klarte å skyte seg fri etter å ha blitt slått nærmest helseløs.

Vi er ikke villige til å godta at to medlemmer av Kompani Linge likviderte lensmannen i Bindal og hans betjent når det var en kamp på liv og død for ikke å bli arrestert, torturert og henrettet.

Vi er ikke villige til å godta påstander om at personer ble skutt «i stedet» for andre, slik det hevdes om vaktmannen på Kongsberg.

Vi er ikke villige til å ta på oss ansvaret for tyske drap eller henrettelser, der en av Rinnan-banden kan stå som

eksempel, henrettet som han ble av okkupasjonsmakten etter å ha drept og voldtatt en jente.

Vi er ikke villige til å godta gjentagelse av påstander om tortur og likvideringer som er kjent døde og makteløse av det norske rettsapparatet, slik tilfellet er med Paul Staksrud.

Vi er ikke villige til å ta ansvaret for andre drap og mord som tilfeldig er listet opp.

Vi aksepterer ikke den fullstendige relativisering som ligger i forlagets uttalelse om at de bøkene som har skildret disse hendelsene på en korrekt måte, «ikke nødvendigvis er mer sannferdig eller bedre». På vegne av både de levendes og de døde familier forlanger vi at Tiden Norsk Forlag tar et oppgjør med seg selv om denne boken og trekker den tilbake.

Samarbeidsrådet av krigsveteranforeninger, Norge:

Arktiske krigsveteranforening, Commandoklubben, Den illegale preses forening 1940–1945, Foreningen av politiske fanger 1940–45, Grenselosers og Kurérers Forening, Hjemmestyrkemuseets venner, Kp.F-Klubben, Krigsdeltakerforbundet, Krigsinvalidforbundet, Krigsseilernes Veteranforening, Krigsveteranforeningen Hegra 1940, Krigsveteranforeningen 1939–45, Liaisonkorps/52 Divisjon, Lingeklubben, Marinens Krigsveteranforening, Milorg O 13 130, Milorg D 13, Nord-Hålogaland Veteranforening, Norges Krigsseilerforbund, Oslo og Omland Krigsinvalidforening, Polititroppene i Sverige/Norge 1943/45, Rikspolitets Tiltaksnemnd, RAFA Norge, Secret Intelligence Service-veteranene, Sjøforsvarets Skytteravd, for Handelsflåten (SSH), Skottlandsbrigadens kameratklubb, Trøndelag krigsveteranforening, XU Veterangruppe, Samarbeidsrådet 1940–45 Vestlandet, Aktive Krigsdeltakeres Forening, Bergen og Omegn Krigsseilerforening, Bjørn West, Bømlo Krigsinvalidforening, Krigsbefalslaget, Krigsinvalidforeningen for Hordaland og Bergen, R.A.F.A., S.S.H. Veteranforening, Skottlandsbrigadens kameratklubb, Tysklandsfangers Forening-Bergen, Veteranforeningen 1940 IR 9-IR 10.